

1686 szeptember 2.

Ma kétszázötven esztendeje, 1686 szeptember 2-án, a győzelmes nagy rohammal befejeződött a század legnagyobb fegyverténye és Buda felszabadult a száznegyvenöt évig tartó ozmán uralom alól. A délutáni órákban indult meg hatalmas lendülettel a roham a vár északkeleti szöglete ellen s délen a királyi palota ellen, és este hét-nyolc óra tájban az egykori magyar főváros mint égő romhalma az egyesült keresztény seregek kezére került. A kortársak Budavár visszafoglalását rendkívül nagy eseménynek érezték és ma, 250 esztendő történelmi távlatában is úgy lebeg fel előttünk, mint szinte megdöbbentő nagyságu esemény; jóval több volt egyszerű csatanyerésnél: egyszerre eldöntötte a Habsburg-birodalom, a hódító törökség és ugyanakkor Magyarország és Közép-Európa további sorsát.

A világraszóló nagy haditény nem magyar, hanem a kereszties hadjáratokra emlékeztető nemzetközi vállalkozás volt. A magyarság, mely annyi évszázadon keresztül oly hősiiesen védte a Nyugatot, amely az 1456-iki nándorfehérvári diadallal több mint másfél évszázadra verte vissza a felfelé törő hódító mohamedán nagyhatalmat, az 1526 óta tartó népemészto harcokban legyengült. A másfél évszázados ozmán uralom alatt a Nagyalföld népes községei tűntek el a föld színéről, a Tiszántulnak, a Duna-Tisza-közének, a Dunántulnak jelentékeny része sivataggá és mocsárrá változott. Hazánk Mátyás király korában Európa egyik legnépesebb országa, lakosságának körülbelül kilencven százaléka szinmagyar s népessége a XVII. század végéig a Mátyás korabelinek felére apadt. Zrinyi Miklós, a költő álma szép álm volt csupán, de nem teljesülhetett; a rengeteg vért vesztett magyarság sokkal gyengébb volt, semhogy a maga erejére támaszkodva kiverje az ozmán hatalmat.

Amikor ennek a nagy napnak emlékét felidézzük, óvakodnunk kell attól, hogy ezt a XVII. századvégi eseményt, főleg annak indító okait, mai meggyőződéseink és hiedelmeink vetületében szemléljük. Ne alkalmazzuk erre a korra mai értékfogalmainkat. Az akkori Nyugat-Európa keresztény, a mozgató eszme a vallás és sajtáságos módon a hosszú, gyilkos vallásháboruk után, amelyek nemrég fejeződtek be, feltámadt bizonyos keresztény szolidaritás. Buda ostrománál nemcsak a katolikusok, hanem a protestáns brandenburgiak, svédek és hasonló módon a protestáns angolok is résztvettek. Ezt a keresztény eszmétől átitatott Európát áthidalhatatlan ellentétek választották el a mohamedánizmustól, amelynek az ozmán nagyhatalom volt a képviselője. Nyugat-Európa és az ozmánóság, a kereszténység és az Izlám mint kibékíthetetlen végletek állanak egymással szemben. Ne keverjük össze a mostani török köztársaságot az akkori ozmán-török birodalommal. Az a törökség a XVII. században a mohamedán hódító eszmét hirdeti, az Izlám kardja s maga a rabszolgatartó ozmán államrend okvetlenül alacsonyabb kulturfokot képvisel a magyarsággal és Nyugat-Európa népeivel szemben. Ezekből a kibékíthetetlen ellentétekből született meg az a nagy hadi vállalkozás, amelynek 250 éves évfordulóját ma ünnepli a magyar főváros.

A keresztény szolidaritást, az aktiv katolicizmust XI. Ince pápa hirdeti, a legnagyobb pápák egyike. Nagytudományu, hitbuzgó, de a protestánsok iránt nem türelmetlen egyházfő s igazi hivatásstudat hatja át. Élete legfőbb céljaul tűzi ki az ozmán kiűzését és Szent István egykori országának felszabadítását a pogány uralom alól. Már Bécs 1683-i nagyszerű felmentése is csak az ő pénzügyi támogatásával sikerült. A következő esztendőben létrehozta Lipót császár, Sobieski János lengyel király és a velencei köztársaság szövetségét, az ugynevezett Szent Ligát, majd ísmét megnyitja pénztárát Buda ostromának költségeire és alaposan megadóztatja a papsá-

got. Kitünő és páratlanul buzgó diplomatája, Buonvisi bibornok, a bécsi nuncius, nem hagy békét Lipót császárnak, szakadatlanul izgat, lelkesít és közvetíti a békét a császár és nagy ellenfele XIV. Lajos között, hogy az Osztrák ház minden erejét a kereszténység nagy ügyének szentelhesse. A pápa hatalmas összegeket áldozott, milliókat, amelyek mai pénzünkben százmillióknak felelnek meg s nagynehezen, nemsokára a Szent Liga létrejötte után, rábirja XIV. Lajost, hogy Lipóttal fegyverszünetet kössön.

A nagy nemzetközi vállalkozásban vagy tiz nemzet fia vettek részt; nagy lelkesedéssel jöttek ide, hogy harcoljanak, vérezenek s elesse nek az egykori magyar főváros falai alatt. A hadsereg zömét az osztrák örökös tartományok szolgáltatták, azután következtek a németek: brandenburgiak, bajorok, szászok, svábok, frankok. Több mint ezer főnyi létszámmal jöttek Buda alá a svédek, ezenkívül nagyszámu önkéntesek, főleg olaszok, franciák, angolok, spanyolok. A kor legkiválóbb tábornokai, stratégái, hadmérnökei vezették az ostromot, akik közül magasan kiemelkedik a fővezér, Lotharingiai Károly rokonszenves és nemes alakja. A magyarság bőven kivette a maga részét az áldozatokból. Vállalta az anyagi terheknek igen nagy részét s a huszezer magyar, aki az ostromban résztvett, dicsőséget szerzett a magyar névnek.

Mi hozta ide Keletre a német törzseket és a többi nyugateurópai nemzet fiait? Egyes német történészek azt állítják, hogy az Ostraumgondolat: Buda visszafoglalása és az utána meginduló nagy felszabadító hadjárat nem volt egyéb, mint Drang nach Süden, a németseg diadalmos előretörése Keletre. Ez az állítás azonban meghamisítása a történetnek. A germán gondolat megvillant Lajos Vilmos bádeni örgróf balkáni hadjárataiban, de Buda visszafoglalásának és a felszabadító hadjáratnak mégis a keresztény, az univerzális eszme a mozgatója, az éltető eleme. Ezt képviselte elsősorban a pápa, ebben a gondolkörben él Lipót császár, Buonvisi és ezt hirdeti ékes szóval az ostrom Kapisztarán Jánosa, a szent ember hirében álló Marco d'Aviano kapucinus atya.

Buda visszafoglalásának eredményei korszakosak Közép-Európa, az Osztrák ház, Magyarország és a török birodalom történetében. Amint Buda 1541-iki elfoglalása az ország három részre hullását eredményezte, felszabadítása 1686-ban nemsokára, alig néhány évtized mulva, az ország történelmi határainak visszaállítását hozta magával. Erdély, melyet a török hódítás teremtett meg, nemsokára visszakerült a törvényes magyar király jogara alá. A török birodalom annyira megroppant, hogy nagyobb hódító céljai ez időtől fogva nincsenek és leszoktak a Balkánra. Az uralkodóház visszanyerte

nagyhatalmi állását, melyet a westfáliai békekötés annakidején megnyirbált.

A magyarságnak, amely Zápolya öldöklő százada óta »két pogány közt egy hazáért« vért, tragédiája, küzdelmei, szenvedései még nem értek véget. Thökölyt és a kurucokat rossz sejtelmek gyötörték, attól féltek, hogy ha a törököt a császári seregek kiűzik, német uralom következik, amely semmivel sem lesz jobb. A kurucok balsejtelmei csaknem szó szerint beteljesedtek. A meggyötört s a másfél százados irtó harcokban megfogyott magyarság nem kezdhetett új nemzeti életet. Magyarország és a magyar alkotmány szembe kerültek Lipót császár udvarával, azokkal a kormányzati elvekkel s módszerekkel, amelyeket az udvar képviselt. Maga a császár és miniszterei az állami totalitás akkori divatos politikai elvét hirdették, amely a mai plebejus színezetű állami mindenhatóságtól főleg abban különbözött, hogy a barokk misztikában gyökerezett, vallásos színezettel volt bevonva s Istentől magától származtatta megfellebbezhetetlennek hirdetett jogait. A rendi Magyarországnak szükségképen össze kellett ütköznie az udvarral és az udvar kormányzati nézeteivel. Hiába vetette magát a kimerült s rengeteg vért vesztett, elszegényedett magyarság a kegyelmes császár lábai elé, könyörögve, hogy tartsa tiszteletben régi jogait és alkotmányos szabadságait. Az alkotmányt formálisan helyreállították ugyan, de lábbal tiporták, az országot Kollonicsék elárasztották idegen katonasággal, amely gyötörte, kiszípolozta a népet s az ország gazdasági ujjaépítésére komolyan sohasem gondoltak. Magyarország Buda visszafoglalása után valóban Habsburg-tartomány, a »populus Werbőczianus« po-

litikai hatalma véget ért. Magyarország kimé-
letet, támogatást, pártfogást érdemelt volna,
hogy a másfél százados megszállás alatt számban,
erőben megfogyatkozva tartotta a hátát, s
ebben a küzdelemben elvérzett. Erről az érde-
méről s határtalan véráldozatáról ugy Bécsben,
mint Nyugat-Európában megfeledkeztek.

Kollonicsék kormányzati tettei keserűséget
vegyitettek abba az örömbé, melyet Magyaror-
szágon a főváros visszahódítása okozott. Új
szenvetések s a nemzeti megpróbáltatásnak ne-
héz napjai következtek. A magyar nemzet, mely-
nek országa csaknem olyan rommá vált, mint fő-
városa, szerette volna élni a maga életét, hozzá
akart fogni az építő munkához s jószándékban,
tervekben nem volt hiány. De egy idegen szel-
lemű kormányzás reánehezült és tetterejét meg-
bénította. A felszabadult magyarságnak még
meg kellett mutatni kezében fegyverrel, hogy
van benne életerő és élni akarás. És ezt a törhe-
tetlen élni akarást megmutatta nemsokára Rá-
kóczi Ferenc szabadságharcában.

Buda visszafoglalásának napjaink számára
levonható tanulságai is rendkívül fontosak. A
mohácsi tragédia után nemzedékek túrtek, vár-
tak, véreztek az ország területi integritásáért.
A három részre szakadás óta emberöltők követ-
keztek egymásután, de a magyarság soha egy
pillanatra le nem mondott elveszített területei-
nek visszaszerzéséről; minden nemzedék ennek
a nagy és szent célnak elérésére szegezte tekin-
tetét, reménye, hite soha egy pillanatra meg
nem rendült. Amint nem volt a magyar törté-
net utolsó szava az első Mohács, ugy nem lehet
a második sem, a Trianon. Ez a Buda visszafog-
lalásával lezáruló, vérzivataros időszaknak szá-
munkra elévülhetetlen tanulsága.